REPUBLIKA E KOSOVËS - REPUBLIKA KOSOVO - REPUBLIC OF KOSOVO
GJYKATA KUSHTETUESE
USTAVNI SUD
CONSTITUTIONAL COURT

Prishtinë, më 1 mars 2024
Nr.ref.:AGJ 2400/24

AKTGJYKIM

në

rastin nr. KI195/22

Parashtrues

Besim Morina

Vlerësim i kushtetutshmërisë së Aktgjykimit të Gjykatës Supreme të Kosovës, AA.nr. 11/2022, i 25 gushtit 2022

GJYKATA KUSHTETUESE E REPUBLIKËS SË KOSOVËS

e përbërë nga:

Gresa Caka-Nimani, kryetare
Bajram Ljatifi, zëvendëskryetar
Selvete Gërxhaliu-Krasniqi, gjyqtare
Safet Hoxha, gjyqtar
Radomir Laban, gjyqtar
Remzije Istrefi-Peci, gjyqtare, dhe
Nexhmi Rexhepi, gjyqtar,
Enver Peci, gjyqtar.

Parashtrueset e kërkesës

1. Kërkesa është parashtruar nga Besim Morina, me banim në Komunën e Kamenicës (në tekstin e mëtejmë: parashtruesi i kërkesës).

Vendimi i kontestuar

2. Parashtruesi i kërkesës konteston Aktgjykimin [AA .nr. 11/2022] e 25 gushtit 2022, të Gjykatës Supreme të Republikës së Kosovës (në tekstin e mëtejmë: Gjykata Supreme) në lidhje me Vendimin [A.nr.01/2022] e 19 gusht 2022, të Panelit Zgjedhor për Ankesa dhe Parashtresa (në tekstin në vijim: PZAP) si dhe Vendimin [337-2022] e 22 shkurtit 2022, të Komisioni Qendror i Zgjedhjeve (në tekstin në vijim: KQZ).

Objekti i çështjes

3. Objekti i çështjes së kërkesës në fjalë është vlerësimi i kushtetutshmërisë së vendimit të kontestuar të Gjykatës Supreme, përmes të cilit parashtruesi i kërkesës pretendon se i janë shkelur të drejtat dhe liritë themelore, të garantuara me nenet 7 [Vlerat], 24 [Barazia para Ligjit], 45 [Të drejtat Zgjedhore dhe të Pjesëmarrjes], 53 [Interpretimi i Dispozitave për të Drejtat e Njeriut] dhe nenin 55 [Kufizimi i të Drejtave dhe Lirive Themelore] të Kushtetutës së Republikës së Kosovës (në tekstin e mëtejmë: Kushtetuta) në lidhje me nenin 14 (Ndalimi i diskriminimit) të Konventës Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut (në tekstin e mëtejmë: KEDNJ) dhe nenin 3 (E drejta për zgjedhje të lira) të Protokollit nr. 1 të KEDNJ-së.

Baza juridike

4. Kërkesa bazohet në paragrafët 1 dhe 7 të nenit 113 [Juridiksioni dhe Palët e Autorizuara] të Kushtetutës, nenet 22 [Procedimi i kërkesës] dhe 47 [Kërkesa individuale] të Ligjit Nr. 03/L-121 për Gjykatën Kushtetuese të Republikës së Kosovës (në tekstin e mëtejmë: Ligji) dhe rregullin 32 [Parashtrimi i kërkesave dhe përgjigjeve] të Rregullores së punës së Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës (në tekstin e mëtejmë: Rregullorja e punës).

5. Më 7 korrik 2023, Rregullorja e punës së Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës Nr. 01/2023, u publikua në Gazetën Zyrtare të Republikës së Kosovës dhe hyri ne fuqi 15 ditë pas publikimit te saj. Rrjedhimisht gjatë shqyrtimit të kërkesës, Gjykata Kushtetuese i referohet dispozitave të Rregullores së lartcekur. Lidhur me këtë, konform Rregullit 78 (Dispozitat kalimtare) të Rregullores së punës Nr. 01/2023, përjashtimisht, dispozita të caktuara të Rregullores së punës Nr. 01/2018, do të vazhdojnë të zbatohen në lëndët e regjistruara në Gjykatë përpara shfuqizimit të saj, vetëm nëse dhe për aq sa janë më të favorshme për palët.

Procedura në Gjykatën Kushtetuese

6. Më 9 dhjetor 2022, parashtruesi i kërkesës dorëzoi kërkesën në Gjykatën Kushtetuese të Republikës së Kosovës (në tekstin e mëtejmë: Gjykata).

7. Më 20 dhjetor 2022, Kryetarja e Gjykatës caktoi gjyqtarin Bajram Ljatifi – Gjyqtar raportues dhe Kolegjin shqyrtues të përbërë nga gjyqtarët: Safet Hoxha (kryesues), Nexhmi Rexhepi dhe Enver Peci, anëtarë.

8. Më 27 dhjetor 2022, Gjykata e njoftoi Gjykatën Supreme për regjistrimin e kërkesës, dhe të njëjtës i ofroi një kopje të kërkesës.

9. Në të njëjtën ditë, Gjykata e njoftoi parashtruesin e kërkesës për regjistrimin e kërkesës.

10. Më 16 dhjetor 2022, gjyqtari Enver Peci dha betimin para Presidentes se Republikës së Kosovës, me ç' rast filloi mandati i tij në Gjykatë.

11. Më 29 janar 2024, Kolegji shqyrtues shqyrtoi raportin e Gjyqtarit raportues dhe njëzëri i rekomandoi Gjykatës pranueshmërinë e kërkesës.

12. Në të njëjtën ditë, Gjykata vendosi, njëzëri, që kërkesa është e pranueshme; konstatoi që Aktgjykimi [A.A. nr. 11/2022] i 25 gushtit 2022, i Gjykatës Supreme të Kosovës nuk është në kundërshtim me nenin 24 [Barazia para Ligjit] dhe paragrafët 1 dhe 2 të nenit 45 [Të Drejtat Zgjedhore dhe të Pjesëmarrjes] të Kushtetutës në lidhje me nenin 14 (Ndalimi i diskriminimit) të Protokollit nr. 1 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe nenin 3 (E drejta për zgjedhje të lira) të Protokollit nr. 1 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut; konstatoi se ky Aktgjykim hyn në fuqi në ditën e shpalljes në Gazetën Zyrtare, në pajtim me paragrafin 5 të nenit 20 të Ligjit.

Përmbledhja e fakteve

13. Më 17 tetor 2021, janë mbajtur zgjedhjet lokale në Kosovë, të cilat u certifikuan nga KQZ-ja më 16 nëntor 2021, përmes vendimit [Nr. 3147/2021]. Parashtruesi i kërkesës ishte kandidat për anëtar të Kuvendit Komunal në Kamenicë nga radhët e subjektit politik Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës (në tekstin në vijim: AAK). I njëjti pavarësisht që kishte fituar 127 vota, nuk kishte arritur që të zgjedhej anëtar i Kuvendit Komunal të Kamenicës.

14. Nga shkresat e lëndës rezulton që Znj. K. M. kishte zëvendësuar Znj. D. K., anëtare e Kuvendit Komunal në Kamenicë, nga subjekti politik *"Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës"*. Rrjedhimisht më 22 shkurt 2022, KQZ përmes Vendimit [337-2022] vendosi si në vijim: (I) Znj. K. M., emërohet anëtare e Kuvendit Komunal në Kamenicë, nga subjekti politik AAK, duke e zëvendësuar anëtaren e Kuvendit Komunal znj. D. K.; (II) Obligohet Sekretariati i KQZ-së që ky vendim t'ju komunikohet znj. K. M., dhe të ndërmerren veprimet procedurale për zbatim. Në arsyetimin e Vendimit të saj, KQZ-ja theksoi si në vijim:

> *Kandidatja e radhës ka dhënë deklaratën e pranimit të mandatit si kandidate e radhës, nga i njëjti subjekt politik, e gjinisë së njëjtë dhe me numër më të madh të votave, duke mos tejkaluar kuotën prej 30%, të kufirit minimal të përfaqësimit gjinor të gjinisë së pakicë, sipas rezultateve të certifikuar të zgjedhjeve lokale të vitit 2021. Andaj, pas plotësimit të të gjitha kushteve ligjore, KQZ-ja vendosi si në pikën I të këtij vendimi.*

15. Më 12 gusht 2022, parashtruesi i kërkesës dorëzoi në KQZ *"Kërkesë për rivlerësim të vendimit për zëvendësimin e Anëtarit të Kuvendit Komunal të Kamenicës, Vendimi nr.Prot.337-2022, të dt.22.02.2022, dhe shfuqizim."* Përmes kësaj kërkese parashtruesi i kërkesës theksonte se i njëjti gjatë zgjedhjeve lokale për anëtar të Kuvendit Komunal të Kamenicës, si anëtar i subjektit politik AAK, kishte marrë gjithsej 127 vota, përkatësisht 4 vota më shumë se Znj. K. M. Rrjedhimisht, parashtruesi pretendonte që zëvendësimi ishte bërë *"[...] në kundërshtim me Ligjin për dhe Aktgjykimi e Gjykatës Kushtetuese, KI45/20 dhe KI46/20, duke mos u përfillur lista e rirenditur e kandidateve të cilët kanë marrë numër më të madhe të votave."*

16. Më 16 gusht 2022, KQZ përmes Vendimit [971/4-2022] paraqiti *"Përgjigje në kërkesë lidhur me rivlerësimin e vendimit për zëvendësimin e anëtarit të Kuvendit Komunal në Kamenicë, vendimi i KQZ Nr.337/2022, i datës 22.02.2022 dhe shfuqizim."* Në këtë drejtim, KQZ arsyetoi përgjigjen e saj si në vijim:

> *"KQZ-ja, me vendimin e datës 22.02.2022, Nr. protokollit 337/2022, bazuar në nenin 10 të Ligjit për zgjedhjet lokale, nenin 37.2 pika (c), të Ligjit për*

vetëqeverisjen Lokale, nr.03 L/040, si dhe nenin 5.6 dhe 7 të Udhëzimit Administrativ për Zëvendësimin e Anëtarit të Kuvendit Komunal Nr.01/2017, si dhe Aktgjykimin e Gjykatës Kushtetuese KI45/2020 dhe KI46/20, ka bërë zëvendësimin e anëtares së Kuvendit Komunal në Kamenicë znj. D.K. me, kandidaten e radhës znj. K. M., nga subjekti Politik "Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës-AAK."

Prandaj pretendimet e kërkesës janë në kundërshtim me nenin 8 dhe nenin 10 të Ligjit për Zgjedhjet Lokale, lidhur me formulën për ndarjen e ulëseve, zëvendësimin e anëtarëve të Kuvendit të Komunës, si dhe numri më i vogël i kandidatëve nga gjinia e kundërt nëse numri i kandidatëve që kanë fituar mandate është dy (2) atëherë numri më i vogël nga të dy gjinitë duhet të jetë një (1), pra duhet të jen një mashkull dhe një femër."

17. Më 17 gusht 2022, parashtruesi i kërkesës dorëzoi ankesë në KQZ kundër Vendimit të KQZ-së [nr. 971/4-2022] duke pretenduar si në vijim: (i) *"Kuvendi Komunal i Kamenicës, përbëhet prej 27 (njëzet e shtatë) anëtarëve të Kuvendit Komunal, nga të cilët të ndarë në gjini Mashkullore prej 15 apo 55.55 %, dhe Femërore prej 12 apo 44.40%."*; dhe se (ii) *në frymën e Aktgjykimit të Gjykatës Kushtetuese, të Republikës së Kosovës, duhet edhe të bëhet edhe zëvendësimi i Anëtarëve të Kuvendit Komunal të Kamenicës, pasi që kandidati i ankimuar z.Besim Morina ka marrë gjithsej 127 vota, dhe është rirenditur si kandidat me pritje me nr.7, për zëvendësim të Anëtarëve të Kuvendit Komunal të Kamenicës."*

18. Më 19 gusht 2022, PZAP përmes Vendimit [A.nr.01/2022] refuzoi si të pabazuar apelin e paraqitur nga kandidati për anëtar të Kuvendit Komunal në Komunën e Kamenicës Besim Morina, nga subjekti politik AAK, dega në Kamenicë, me të cilin ka kërkuar që të rivlerësohet dhe anulohet Vendimi [97/4-2022] i 16 gushtit 2022, i KQZ-së, si dhe të detyrohet KQZ-ja, që emërimin për zëvendësim të anëtarit të Kuvendit Komunal në Kamenicë, ta emëron kandidatin që ka pas më shumë vota në Zgjedhjet Lokale 2021 të mbajtura më 17 tetor 2021, brenda subjektit të njëjtë politik, pavarësisht gjinisë. Në arsyetimin e vendimit të saj PZAP theksonte si në vijim: *"Paneli konstatoi se në rastin konkret Subjekti Politik AAK, dega në Kamenicë, ka fituar 4 (katër) ulëse, atëherë numër më i vogël nga të dy gjinitë duhet të jetë 2 (dy), pra duhet të jenë dy meshkuj dhe dy femra, sepse po të jetë ndryshe nuk do të arrihet përfaqësimi minimal në kuotën prej 30%, i gjinisë së kundërt."*

19. Më 22 gusht 2022, parashtruesi i kërkesës dorëzoi ankesë në Gjykatën Supreme kundër Vendimit të lartcekur të PZAP-së, duke theksuar që *"Shikuar nga baza e frymës ligjore të përfaqësimit të gjinisë pakicë e që në rastin konkret është gjinia femërore, e ka të garantuar 30% e përfaqësimit me 1 (një) anëtare, ndërsa anëtaret tjerë duhet të zëvendësohen sipas rirenditjeve të marrjes së votave të përgjithshme për Kuvend Komunal të Kamenicës."*

20. Më 25 gusht 2022, Gjykata Supreme përmes Aktgjykimit [AA.nr.11/2022] refuzoi si të pabazuar ankesën e parashtruesit të kërkesës, kandidat për anëtar të Kuvendit Komunal në Kamenicë, nga subjekti politik, AAK, dega në Kamenicë, paraqitur kundër Vendimit të PZAP-së, [A.nr.01/2022], të datës 19 gusht 2022. Gjykata Supreme arsyetoi Aktgjykimin e saj si në vijim:

"[...] përcaktuese për vlerësimin e ligjshmërisë së vendimit të PZAP, janë dispozitat ligjore të Ligjit për Zgjedhjet Lokale neni 8.3 dhe 8.4, sipas të cilit përcaktohen që kuota gjinore prej 30%, zbatohet brenda listave të subjekteve politike që kanë

fituar mandate, sipas formulës për ndarjen e ulëseve, e jo kuotën e Kuvendit Komunal në tërësi si pretendon pala ankuese.

Në rastin konkret me që subjekti politik AAK, ka 4 mandate, atëherë në bazë të përqindjes 30%, duhet të jetë nga dy meshkuj, dhe dy femra, sepse po të ishte ndryshe nuk do të arrihej përfaqësimi minimal prej 30%.

Po ashtu nuk janë të qëndrueshme theksimet e tjera se vendimi i Apeluar është marre në kundërshtim me aktgjykimet e Gjykatës Kushtetuese KI45/2020 dhe KI46/2020, sepse sipas këtyre aktgjykimeve, mënyra e vendosjes është në frymën e respektimit dhe zbatimit të parimeve kushtetuese të barazisë gjinore dhe mos diskriminimit që janë të një rëndësie të veçantë dhe të evitimit të pabarazive të gjinive në frymën e sistemit normativ kushtetues. Sipas këtyre aktgjykimeve përfaqësim gjinor konsiston në atë që në çdo rrethanë përfaqësimin prej 30% të gjinisë së nën përfaqësuar, kjo paraqet vetëm kufirin minimal të përfaqësimit gjinor të gjinisë pakicë si masë e veçantë por jo edhe kufirin më të lartë të përfaqësimit të barabartë të njëjtës gjini. Prandaj në rastin tani në vendosje po të vendosej ndryshe në këtë çështje do të cenohej ky parim bazë i kuotës gjinore, si garanci ligjore e rregulluar me dispozitat konkrete të legjislacionit për Zgjedhjet Lokale si më lartë në të cilat bazohet PZAP në vendimin e saj me refuzimin e apelit ndaj vendimit të KQZ-së. "

Pretendimet e parashtruesit të kërkesës

21. Parashtruesi i kërkesës pretendon që Aktgjykimi i Gjykatës Supreme [AA.nr.11/2022] i 25 gushtit 2022, është nxjerrë në shkelje të të drejtave dhe lirive themelore të tij të garantuara me nenet 7 [Vlerat], 24 [Barazia para Ligjit], 45 [Të drejtat Zgjedhore dhe të Pjesëmarrjes], 53 [Interpretimi i Dispozitave për të Drejtat e Njeriut] dhe 55 [Kufizimi i të Drejtave dhe Lirive Themelore] të Kushtetutës në lidhje me nenin 14 (Ndalimi i diskriminimit) të KEDNJ-së dhe nenin 3 (E drejta për zgjedhje të lira) të Protokollit nr. 1 të KEDNJ-së.

22. Parashtruesi i kërkesës duke pretenduar shkelje të neneve të lartcekura të Kushtetutës, të njëjtat vetëm se i citon. Në vijim, parashtruesi i kërkesës thekson se *"Kuvendi Komunal i Kamenicës, përbëhet prej 27 (njëzet e shtatë) anëtarëve të kuvendit komunal, nga të cilët të ndarë në gjini shumicë apo Mashkullore prej 15 apo 55.55 %, dhe në gjininë pakicë apo Femërore prej 12 apo 44.40 %."*

23. Në vijim parashtruesi i kërkesës thekson se përderisa i njëjti kishte marrë 127 vota, ndërsa znj. K. M. kishte marrë 4 vota më pak, atij i ishte bërë e padrejtë *"në kundërshtim me ligjin dhe Aktgjykimi e Gjykatës Kushtetuese, KI45/2020 dhe KI46/20, duke mos u përfillur lista e rirenditur e kandidatëve të cilët kanë marrë numër më të madh të votave, e cila rirenditje nuk e dëmton gjininë pakicë por i jep të drejtën e zëvendësimit parashtruesit të apelit."*

24. Parashtruesi i kërkesës referohet edhe në Aktgjykimin e Gjykatës Kushtetuese, në rastet e bashkuara KI45/2020 dhe KI46/20, përkatësisht në *"[...] pikën 58, pika 106, pika 152, si dhe pika 171 që përcakton se 'zëvendësimi i kandidatëve për zëvendësim duhet të bëhet në atë mënyrë që së pari, të sigurohet përfaqësimi minimal në masën 30% të gjinisë së nën përfaqësuar (gjinisë pakicë), e cila nuk mund të vihet në pikëpyetje në asnjë moment; dhe së dyti, në rastet kur kuota gjinore prej 30% është përmbushur bazuar në rezultatin zgjedhor (siç ishte rasti konkret), atëherë zëvendësimet e kandidatëve për deputetë duhet të bëhen në bazë të rezultatit zgjedhor, pa u kufizuar*

në aspektin e zëvendësimit në bazë të gjinisë së njëjtë, për derisa nuk rrezikohet minimumi i përfaqësimit të gjinisë së nën përfaqësuar".

25. Në vijim parashtruesi i kërkesës thekson se Kuvendi Komunal i Kamenicës përbëhet prej 27 Anëtarëve (Asamblist), prej të cilëve 12 janë të gjinisë femërore, ndërsa 15 janë anëtar të gjinisë mashkullore, prandaj zëvendësimi i anëtares së Kuvendit Komunal të Kamenicës znj. D. K., sipas parashtruesit duhet të bëhej përmes zëvendësimit me parashtruesin e kërkesës, i cili nuk e rrezikon kuotën gjinore prej 30% të përfaqësimit pakicë. Rrjedhimisht, sipas parashtruesit të kërkesës *"është i jashtëligjshëm përfaqësimi që shkelë votën e lirë të qytetareve të cilët janë përcaktuar për përfaqësuesin e tyre që ka marrë edhe 127 vota të vlefshme, e me shumë vota se tani e zëvendësuara."*

26. Përfundimisht, parashtruesi i kërkesës kërkon nga Gjykata që *"të bëjë edhe zbërthimin-elaborimin e përfaqësimit të minimumit prej 30% të gjinisë pakicë, kur kemi të bëjmë me të drejtën e përfaqësimit prej 4 asamblistëve në Kuvend Komunal, sa është kuota e përfaqësimit të minimumit prej 30% të gjinisë pakicë. Dhe mbi minimumin e kuotës së përfaqësimit a duhet të zbatohet e drejta e përfaqësimit sipas meritokracisë së marrjes së votave nga qytetarët me të drejtë vote të cilët e bartën të drejtën e tyre për përfaqësim sipas sistemit proporcional me lista të hapura."*

Dispozita relevante Kushtetuese dhe Ligjore

Kushtetuta e Republikës së Kosovës

Neni 7 [Vlerat]

1. Rendi kushtetues i Republikës së Kosovës bazohet në parimet e lirisë, paqes, demokracisë, barazisë, respektimit të të drejtave dhe lirive të njeriut dhe sundimit të ligjit, mosdiskriminimit, të drejtës së pronës, mbrojtjes e mjedisit, drejtësisë sociale, pluralizmit, ndarjes së pushtetit shtetëror dhe ekonomisë së tregut.

2. Republika e Kosovës siguron barazinë gjinore si vlerë themelore për zhvillimin demokratik të shoqërisë, mundësi të barabarta për pjesëmarrje të femrave dhe meshkujve në jetën politike, ekonomike, sociale, kulturore dhe në fushat të tjera të jetës shoqërore.

Neni 24 [Barazia para Ligjit]

1. Të gjithë janë të barabartë para ligjit. Çdokush gëzon të drejtën e mbrojtjes së barabartë ligjore, pa diskriminim.

2. Askush nuk mund të diskriminohet në bazë të racës, ngjyrës, gjinisë, gjuhës, fesë, mendimeve politike ose të tjera, prejardhjes kombëtare a shoqërore, lidhjes me ndonjë komunitet, pronës, gjendjes ekonomike, sociale, orientimit seksual, lindjes, aftësisë së kufizuar ose ndonjë statusi tjetër personal.

3. Parimet e mbrojtjes së barabartë ligjore nuk parandalojnë vënien e masave të nevojshme për mbrojtjen dhe përparimin e të drejtave të individëve dhe grupeve që janë në pozitë të pabarabartë. Masat e tilla do të zbatohen vetëm derisa të arrihet qëllimi për të cilin janë vënë ato.

Neni 45 [Të Drejtat Zgjedhore dhe të Pjesëmarrjes]

1. Çdo shtetas i Republikës së Kosovës që ka arritur moshën tetëmbëdhjetë vjeç, qoftë edhe ditën e zgjedhjeve, gëzon të drejtën të zgjedhë dhe të zgjedhet, me përjashtim kur kjo e drejtë i kufizohet me vendim gjyqësor.

2. Vota është personale, e barabartë, e lirë dhe e fshehtë.

3. Institucionet shtetërore mbështesin mundësitë për pjesëmarrjen e çdonjërit në aktivitete publike dhe të drejtën e secilit për të ndikuar në mënyrë demokratike në vendimet e organeve publike.

Neni 55 [Kufizimi i të Drejtave dhe Lirive Themelore]

1. Të drejtat dhe liritë themelore të garantuara me këtë Kushtetutë, mund të kufizohen vetëm me ligj.

2. Të drejtat dhe liritë themelore të garantuara me këtë Kushtetutë, mund të kufizohen vetëm deri në atë masë sa është e domosdoshme që, në një shoqëri të hapur dhe demokratike, të përmbushet qëllimi për të cilin lejohet kufizimi.

3. Kufizimet e të drejtave dhe lirive themelore të garantuara me këtë Kushtetutë, nuk mund të bëhen për qëllime të tjera, përveç atyre për të cilat janë përcaktuar.

4. Me rastin e kufizimit të të drejtave të njeriut dhe interpretimit të atyre kufizimeve, të gjitha institucionet e pushtetit publik, dhe sidomos gjykatat, e kanë për detyrë t'i kushtojnë kujdes esencës së të drejtës që kufizohet, rëndësisë së qëllimit të kufizimit, natyrës dhe vëllimit të kufizimit, raportit midis kufizimit dhe qëllimit që synohet të arrihet, si dhe të shqyrtojnë mundësinë e realizimit të atij qëllimi me kufizim më të vogël.

5. Kufizimi i të drejtave dhe lirive të garantuara me këtë Kushtetutë, nuk bën të mohojë kurrsesi esencën e së drejtës së garantuar.

Ligji nr. 03/L-072 për Zgjedhjet Lokale në Republikën e Kosovës

Neni 3
Parimet themelore

3.1 Mbajtja dhe administrimi i zgjedhjeve lokale në Kosovë dhe legjislacioni përkatës zgjedhor udhëhiqen nga parimet në vazhdim:

[...]

- Të gjitha subjektet politike dhe organet zgjedhore janë të obliguara që ti respektojnë kërkesat për kuotën e gjinisë siç përcaktohet më tutje me këtë ligj.

Neni 8
Shpërndarja e vendeve në Kuvendin e Komunës

[...]

8.3 Vendet që i ndahen subjektit politik sipas paragrafit 1 të këtij neni, u ndahen kandidatëve që gjenden në listën e rirenditur sipas paragrafit 2 të këtij neni, duke filluar nga kandidati i parë në listën e rirenditur sipas një renditje rreptësishtë zbritëse, deri në mbarimin e vendeve që i ndahen subjektit politik

8.4 Nëse pas ndarjes së vendeve, të përcaktuara në paragrafin 3 të këtij neni, kandidatëve të gjinisë pakicë nuk u janë ndarë së paku 30% nga numri i përgjithshëm i vendeve të subjektit politik, kandidati i fundit i zgjedhur i gjinisë shumicë zëvendësohet nga një kandidat i përshtatshëm i gjinisë tjetër në listën e rirenditur për kandidatë, derisa numri i përgjithshëm i vendeve të ndara për gjininë pakicë të jetë së paku 30%.

Neni 10
Zëvendësimi i anëtarëve të Kuvendit të Komunës

10.1 Mandati i anëtarit në Kuvendin e Komunës nuk mund të ndryshohet e as të ndërpritet para skadimit të mandatit të Kuvendit të Komunës, përveç rasteve të përcaktuara me Ligjin për vetëqeverisje lokale.

10.2 Kryesuesi i Kuvendit të Komunës, njofton KQZ-në për vendin e lirë në Kuvendin e Komunës.

10.3 KQZ-ja plotëson vendin e lirë sipas kritereve të përcaktuara në vijim:

a) nga kandidati i radhës i kualifikuar të njëjtës gjini që gjendet në listën e rirenditur të kandidatëve të njëjtit subjekt politik;

b) nga kandidati i radhës në listën e rirenditur të kandidatëve të së njëjtit subjekt politik, në rast se nuk ka kandidat tjetër të gjinisë së njëjtë në listën e rirenditur të kandidatëve;

c) nga kandidati i radhës në listën e rirenditur të kandidatëve të subjektit politik i cili ka pasur koeficientin më të lartë të votave menjëherë pas subjektit paraprak, në pajtim me formulën e përcaktuar në nenin 7.1 të këtij ligji në zgjedhjet e fundit, në rast se nuk mbetet ndonjë kandidat tjetër në listën e rirenditur të kandidatëve të partisë politike paraprake;

d) nga kandidati i radhës në listën e rirenditur të kandidatëve të subjektit politik i cili ka pasur koeficientin më të lartë të votave menjëherë pas subjektit paraprak, në pajtim me formulën e përcaktuar në nenin 7.1 të këtij ligji, në rast se anëtar është kandidat i pavarur.

10.4 Kuvendi i Komunës shpërbëhet sipas rregullave dhe procedurave të përcaktuara me Ligjin për Vetëqeverisje Lokale.

Ligji nr. 03/L-040 për Vetëqeverisjen Lokale

Neni 37
Mandati

37.1 Mandati i anëtarëve të kuvendit të komunës është katër vite.

37.2 Anëtari i kuvendit të komunës pushon të jetë anëtar:

[..]

c) nëse anëtari ia paraqet kryetarit të komunës dorëheqjen me shkrim nga posti i tij;

Udhëzim Administrativ Nr. 01/2017, për Procedurën e Zëvendësimit të Anëtarit të Kuvendit Komunal (KQZ)

Neni 3
Paraqitja e kërkesës për zëvendësimin e anëtarit të Kuvendit të Komunës

3.7 KQZ-ja, bën zëvendësimin e anëtarit të Kuvendit Komunal sipas radhës, mbi bazën e rezultateve të zgjedhjeve si në vijim:

3.7.1 Nga kandidati i radhës i kualifikuar, i të njëjtës gjini që gjendet në listën e rirenditur të kandidatëve të njëjtit subjekt politik.
[...]

Pranueshmëria e kërkesës

27. Gjykata së pari do të shqyrtojë nëse janë përmbushur kriteret për pranueshmëri, të përcaktuara në Kushtetutë dhe të specifikuara më tej me Ligj dhe të parapara me Rregullore të punës.

28. Në këtë drejtim, Gjykata i referohet paragrafëve 1 dhe 7 të nenit 113 [Juridiksioni dhe Palët e Autorizuara] të Kushtetutës të cilët përcaktojnë se:

1. Gjykata Kushtetuese vendos vetëm për rastet e ngritura para gjykatës në mënyrë ligjore nga pala e autorizuar.

[...]

7. Individët janë të autorizuar të ngrenë shkeljet nga autoritetet publike të të drejtave dhe lirive të tyre individuale, të garantuara me Kushtetutë, mirëpo vetëm pasi të kenë shteruar të gjitha mjetet juridike të përcaktuara me ligj.

29. Në vazhdim, Gjykata gjithashtu shqyrton nëse parashtrueset e kërkesës i kanë përmbushur kriteret e pranueshmërisë, siç përcaktohet me Ligj. Në lidhje me këtë, Gjykata së pari i referohet neneve 47 [Kërkesa individuale], 48 [Saktësimi i kërkesës] dhe 49 [Afatet] të Ligjit, të cilët përcaktojnë:

Neni 47
[Kërkesa individuale]

"1. Çdo individ ka të drejtë të kërkojë nga Gjykata Kushtetuese mbrojtje juridike në rast se pretendon se të drejtat dhe liritë e tija individuale të garantuara me Kushtetutë janë shkelur nga ndonjë autoritet publik.

2. Individi mund të ngrejë kërkesën në fjalë vetëm pasi që të ketë shteruar të gjitha mjetet juridike të përcaktuara me ligj."

Neni 48
[Saktësimi i kërkesës]

"Parashtruesi i kërkesës ka për detyrë që në kërkesën e tij të qartësojë saktësisht se cilat të drejta dhe liri pretendon se i janë cenuar dhe cili është akti konkret i autoritetit publik të cilin parashtruesi dëshiron ta kontestoj."

Neni 49
[Afatet]

"Kërkesa parashtrohet brenda afatit prej katër (4) muajve. Afati fillon të ecë që nga dita kur parashtruesit i është dorëzuar vendimi gjyqësor ...".

30. Sa i përket përmbushjes së këtyre kushteve, Gjykata konstaton se parashtruesi i kërkesës është palë e autorizuar, që konteston një akt të një autoriteti publik, përkatësisht Aktgjykimin [AA.nr.11/2022] e 25 gushtit 2022, të Gjykatës Supreme, pasi i ka shteruar të gjitha mjetet juridike të parapara me ligj. Parashtruesi i kërkesës gjithashtu i ka qartësuar të drejtat dhe liritë që pretendon se i janë shkelur në pajtim me kërkesat e nenit 48 të Ligjit dhe e ka dorëzuar kërkesën në pajtim me afatin e përcaktuar në nenin 49 të Ligjit.

31. Gjykata konstaton se kërkesa e parashtruesit të kërkesës i plotëson kriteret e pranueshmërisë të përcaktuara me rregullin 39 (1) të Rregullores së punës. Kërkesa, poashtu, nuk mund të shpallet e papranueshme mbi bazën e kushteve të përcaktuara në rregullin 39 (3) të Rregullores së punës. Rrjedhimisht, e njëjta deklarohet e pranueshme për shqyrtim në merita.

Meritat

32. Gjykata fillimisht rikujton rrethanat e rastit konkret, se në zgjedhjet lokale të vitit 2021, parashtruesi i kërkesës ishte kandidat për anëtar të Kuvendit Komunal të Kamenicës nga radhët e subjektit politik AAK. Në këto zgjedhje AAK kishte fituar 4 vende, ndërsa parashtruesi i kërkesës përkundër që nuk ishte zgjedhur asamblist, i njëjti kishte fituar 127 vota. Pas dorëheqjes së znj. D. K., asambliste nga radhët e subjektit politik AAK, të njëjtën e kishte zëvendësuar znj. K. M., nga i njëjti subjekt, e cila në zgjedhjet e mbajtura lokale kishte marrë 4 vota më pak se parashtruesi i kërkesës. Parashtruesi i kërkesës kishte ngritur pretendime që përderisa Kuvendi Komunal i Kamenicës, përbëhet prej njëzeteshtatë (27) anëtarëve të Kuvendit Komunal, nga të cilët të ndarë në gjini shumicë apo mashkullore prej pesëmbëdhjetë (15) apo 55.55 %, dhe në gjininë pakicë apo Femërore prej dymbëdhjetë (12) apo 44.40 %, rrjedhimisht në rastin konkret të zëvendësimit do të duhej ti jepej përparësi rezultatit të votimit. Prandaj i njëjti konsideron se i ishte bërë e padrejtë në kundërshtim me ligjin dhe Aktgjykimi e Gjykatës Kushtetuese, në rastet e bashkuara KI45/20 dhe KI46/20, duke mos u përfillur lista e rirenditur e kandidatëve të cilët kanë marrë numër më të madh të votave, e cila rirenditje nuk e dëmton gjininë pakicë por i jep të drejtën e zëvendësimit parashtruesit të kërkesës. KQZ-ja kishte refuzuar kërkesën e parashtruesit të kërkesës për rivlerësimin e vendimit për zëvendësimin e anëtarit të Kuvendit Komunal në Kamenicë. Në vijim, pas ankesës së parashtruesit të kërkesës kundër vendimit të KQZ-së, PZAP refuzoi si të pabazuar apelin e parashtruesit me arsyetimin që *"subjekti politik AAK, dega në Kamenicë, ka fituar 4 (katër) ulëse, atëherë numër më i vogël nga të dy gjinitë duhet të jetë 2 (dy), pra duhet të jenë dy meshkuj dhe dy femra, sepse po të jetë ndryshe nuk do të arrihet përfaqësimi minimal në kuotën prej 30%, i gjinisë së kundërt."* Përfundimisht ankesën e parashtruesit drejtuar Gjykatës Supreme, e njëjta e refuzoi si të pabazuar, e cila ndër të tjera theksoi se *"përcaktuese për vlerësimin e ligjshmërisë së vendimit të PZAP, janë dispozitat ligjore të Ligjit për Zgjedhjet Lokale neni 8.3 dhe 8.4, sipas të cilit përcaktohen që kuota gjinore prej 30%, zbatohet brenda listave të subjekteve politike që kanë fituar mandate, sipas formulës për ndarjen e ulëseve, e jo kuotën e Kuvendit Komunal në tërësi si pretendon pala ankuese. Në rastin konkret me që subjekti politik AAK, ka 4 mandate, atëherë në bazë të përqindjes 30%, duhet të jetë nga dy meshkuj, dhe dy femra, sepse po të ishte ndryshe nuk do të arrihej përfaqësimi minimal prej 30%."*

33. Në këtë drejtim, Gjykata vë në pah se thelbi i çështjes së ngritur nga parashtruesi i kërkesës i referohet aspektit të *"barazisë para ligjit"* dhe *"të drejtës për tu zgjedhur"* në procesin e zbatimit të Ligjit për Zgjedhjet Lokale me rastin e zëvendësimit të anëtarëve të Kuvendit të Komunës.

34. Nga kjo rrjedh se ankesa kushtetuese e këtij rasti ka të bëjë me faktin: A është zbatuar Ligjit për Zgjedhjet Lokale nga ana e KQZ-së, PZAP-it dhe Gjykatës Supreme, në përputhje me garancitë, vlerat dhe parimet e proklamuara me nenet 24 dhe 45 të Kushtetutës në lidhje me nenin 14 të KEDNJ-së dhe nenin 3 të Protokollit nr. 1 të KEDNJ-së.

35. Për të dhënë përgjigje konkrete në këtë ankesë kushtetuese, Gjykata në vijim do të paraqes (I) parimet e përgjithshme të Kushtetutës dhe KEDNJ-së përkitazi me barazinë para ligjit dhe të drejtës për tu zgjedhur; (II) përmbledhjet e opinioneve dhe raporteve të Komisionit të Venecias për barazi gjinore, në veçanti kuotave gjinore si masa të veçanta për të adresuar pabarazinë faktike në mes të gjinive në përfaqësim politik; si dhe, më pas, do të bëjë (III) zbatimin e të gjitha këtyre parimeve në rrethanat e rastit konkret me qëllim të ofrimit të përgjigjes përfundimtare në këtë rast.

(I) Parimet e përgjithshme që burojnë nga Kushtetuta dhe KEDNJ përkitazi me barazinë para ligjit dhe të drejtën për tu zgjedhur

36. Republika e Kosovës është përcaktuar për një rend kushtetues në të cilin barazia gjinore përbën një nga vlerat themelore. Kjo vlerë ka ndikim të drejtpërdrejtë në zhvillimin demokratik të shoqërisë dhe jetësimin e mundësive të barabarta të grave dhe burrave në jetën politike, ekonomike, sociale, kulturore dhe në fusha të tjera të jetës shoqërore (shih nenin 7 të Kushtetutës).

37. Nevoja e krijimit të mundësive të barabarta krijon për shtetin detyrime pozitive për përdorim të instrumenteve dhe masave të ndryshme, duke përfshirë edhe normime ligjore, me qëllim të eliminimit të *pabarazive faktike* ndërmjet grave dhe burrave. Në kontekst të sigurimit të barazisë gjinore, me Ligjin e Zgjedhjeve Lokale është përcaktuar kuota gjinore e përfaqësimit të gjinisë së nënpërfaqësuar në kuotën 30%. Çështja e gjinisë së nënpërfaqësuar në legjislacionin e aplikueshëm quhet *"gjini pakicë"*, pa përcaktuar se cila gjini është ajo specifikisht dhe kjo për faktin se në kohëra të ndryshme gjini pakicë mund të jetë njëra ose tjetra (lexo në këtë kontekst nenin 24 të Kushtetutës dhe nenin 8.4 të Ligjit për Zgjedhjet Lokale në Republikën e Kosovës).

38. Sipas Kushtetutës, shprehimisht parashihet që parimet e mbrojtjes së barabartë nuk parandalojnë vënien e masave të nevojshme për mbrojtjen dhe përparimin e të drejtave të individëve dhe grupeve që janë në pozitë të pabarabartë (shih nenin 24.3 i Kushtetutës). Masat e tilla të veçanta paraqesin instrumente me të cilat shteti, respektivisht Republika e Kosovës, zhvillon politikën e mundësive të barabarta, si dhe zbut ose eliminon *pabarazinë faktike*. Të tilla masa mund të zbatohen për kohë të pacaktuar, mirëpo vetëm deri në realizimin e qëllimit për të cilin edhe janë vendosur.

39. Në anën tjetër, për sa i përket nenit 45 të Kushtetutës, Gjykata nënvizon se kjo normë kushtetuese garanton të drejtën për të zgjedhur (aspektin aktiv të votës), si dhe të drejtën për t'u zgjedhur (aspektin pasiv të votës) (shih, me gjerësisht për këto dy aspekte, rastet e Gjykatës Kushtetuese ku janë trajtuar çështje të ndryshme në lidhje me nenin 45 të Kushtetutës: KI01/18, me parashtrues *Gani Dreshaj dhe Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës (AAK)*, Aktgjykim i 4 shkurtit 2019; KI48/18, me parashtrues *Arban Abrashi dhe Lidhja Demokratike e Kosovës*, Aktgjykim i 4 shkurtit 2019). Më specifikisht, aspekti pasiv i votës që reflektohet në të drejtën për tu zgjedhur, paraqet një të drejtë specifike relevante në këtë rast konkret, i takon kandidatëve si individë,

përkatësisht si persona fizikë, të cilët garojnë në zgjedhje, në nivel lokal apo qendror, si dhe subjekteve politike, përkatësisht personave juridikë që garojnë në zgjedhje, në nivel lokal apo qendror.

40. Të drejtat e garantuara me nenit 45 të Kushtetutës dhe nenin 3 të Protokollit nr. 1 të KEDNJ-së janë të drejta qenësore drejt krijimit dhe mbajtjes së themeleve të një demokracie efektive dhe të vlefshme që udhëhiqet nga sundimi i ligjit. Megjithatë, këto të drejta nuk janë absolute. Si Kushtetuta, ashtu dhe KEDNJ, lejojnë një hapësirë për *"kufizime të nënkuptuara"* në të cilën fushë shteti ka margjinë të gjerë vlerësimi (shih rastin e Gjykatës Kushtetuese, KI207/19, parashtrues *NISMA Socialdemokrate, Aleanca Kosova e Re dhe Partia e Drejtësisë*, Aktgjykim i 10 dhjetor 2020, paragrafët 148-153, si dhe referencat e cituara aty; rastin e GJEDNJ-së, *Yumak dhe Sadak kundër Turqisë*, Aktgjykim i 8 korrikut 2008, paragrafi 109 dhe referencat e cituara aty).

41. GJEDNJ ka qartësuar se si nen me karakteristika të veçanta, neni 3 i Protokollit nr. 1 të KEDNJ-së nuk përmban një listë të qëllimeve legjitime të cilat do të justifikonin kufizimin e ushtrimit të së drejtës që garantohet me këtë nen. I njëjti gjithashtu nuk iu referohet *"qëllimeve legjitime"* të cilat në mënyrë shteruese janë të përcaktuara në nenet 8 deri 11 të KEDNJ-së. Si rezultat, GJEDNJ ka theksuar se shtetet janë të lira të thirren në *"qëllimet e tyre"* specifike kur kufizojnë ushtrimin e kësaj të drejte me kushtin që qëllimet e tilla të jenë: (i) në pajtim me parimin e sundimit të ligjit; dhe (ii) objektivave të përgjithshme të Konventës (shih rastin e Gjykatës KI207/19, cituar më lart, paragrafët 148-153 dhe referencat e cituara aty).

42. Në vijim, lidhur me interpretimin e garancive të mishëruara në nenet 24 dhe 45 të Kushtetutës, Gjykata i referohet praktikës së GJEDNJ-së (me theks të veçantë rastit *Sejdić dhe Finci kundër Bosnjës dhe Hercegovinës*, Aktgjykim i 22 dhjetorit 2009), në kontekst të zbatimit të neneve ekuivalente, respektivisht nenit 14 (Ndalimi i diskriminimit) të marrë në lidhje me nenin 3 (E drejta për zgjedhje të lira) të Protokollit nr. 1 të KEDNJ-së.

43. Neni 14 i KEDNJ-së plotëson dispozitat e tjera thelbësore të Konventës dhe Protokolleve të saj. Ky nen nuk vepron si i pavarur pasi ka efekt vetëm në lidhje me *"gëzimin e të drejtave dhe lirive"* të mbrojtura nga dispozitat e tjera. Megjithëse zbatimi i nenit 14 nuk paragjykon shkelje të atyre dispozitave - dhe në këtë masë është autonom, nuk mund të ketë vend për zbatimin e tij përveç nëse faktet në fjalë bien *"brenda fushës"* së një ose më shumë prej këtyre të fundit (shih, rastet e GJEDNJ-së, *Sejdić dhe Finci kundër Bosnjës dhe Hercegovinës*, Aktgjykim i 22 dhjetorit 2009, paragrafi 39; *Abdulaziz, Cabales dhe Balkandali kundër Mbretërisë së Bashkuar*, Aktgjykim i 28 majit 1985, paragrafi 71; *Petrovic kundër Austrisë*, Aktgjykim i 27 marsit 1998, paragrafi 22; dhe *Sahin kundër Gjermanisë*, Aktgjykim i 8 korrikut 2003, paragrafi 85). Ndalimi i diskriminimit në nenin 14 shtrihet përtej gëzimit të të drejtave dhe lirive të cilat Konventa dhe Protokollet e saj kërkojnë që secili shtet t'i garantojë. Ky nen zbatohet gjithashtu për ato të drejta shtesë që bien brenda fushës së përgjithshme të çdo neni të KEDNJ-së, për të cilin shteti ka vendosur të sigurojë vullnetarisht. Ky parim është i mirë bazuar në praktikën gjyqësore të GJEDNJ-së (shih *rastin "Çështja "në lidhje me disa aspekte të ligjeve për përdorimin e gjuhëve në arsim në Belgjikë" kundër Belgjikës* (meritat), Aktgjykim i 23 korrikut 1968, paragrafi 9; *Stec dhe të tjerët kundër Mbretërisë së Bashkuar* (dhjetor), paragrafi 40; dhe *EB kundër Francës*, Aktgjykim i 22 janarit 2008, paragrafi 48).

44. Sipas praktikës gjyqësore të GJEDNJ-së, për qëllimet e nenit 14 të Konventës, një trajtim është diskriminues, nëse *"nuk ka justifikim objektiv dhe të arsyeshëm"*, d.m.th nëse nuk ndjek një *"qëllim të legjitim"* ose nëse nuk ka një *"marrëdhënie të arsyeshme*

të proporcionalitetit midis mjeteve të përdorura dhe qëllimit që kërkohet të realizohet" (shih rastin e GJEDNJ-së: *Abdulaziz, Cabales dhe Balkandali kundër Mbretërisë së Bashkuar*, Aktgjykim i 28 majit 1985, Seria A nr. 94, fq. 35-36, paragrafi 72). GJEDNJ ka nënvizuar se Shtetet Kontraktuese gëzojnë një margjinë të caktuar vlerësimi nëse dhe në çfarë mase ndryshimet në situata të ngjashme arsyetojnë një trajtim të ndryshëm (shih rastin e GJEDNJ-së: *Willis kundër Mbretërisë së Bashkuar*, Aktgjykim i 11 qershorit 2002, paragrafi 39).

45. GJEDNJ gjithashtu ka theksuar se neni 14 i Konventës nuk ka ekzistencë të pavarur, por luan një rol të rëndësishëm duke plotësuar dispozitat e tjera të Konventës dhe Protokolleve të saj, pasi mbron individët, të vendosur në situata të ngjashme, nga çdo diskriminim në gëzimin e të drejtave të përcaktuara me dispozita të tjera. Kur kemi pretendime të cenimit të një dispozite thelbësore të Konventës në të cilën është mbështetur, si në vetvete ashtu edhe në lidhje me nenin 14, dhe është konstatuar një shkelje e veçantë e nenit substancial, nuk është përgjithësisht e nevojshme që Gjykata të shqyrtojë çështjen sipas nenit 14 gjithashtu, megjithëse pozicioni është ndryshe nëse një pabarazi e qartë e trajtimit në gëzimin e të drejtës në fjalë është një aspekt themelor i çështjes (shih rastin e GJEDNJ-së: *Dudgeon kundër Mbretërisë së Bashkuar*, Aktgjykim i 22 tetorit 1981, Seria A nr. 45, f. 26, paragrafi 67, dhe *Chassagnou dhe të tjerët kundër Francës*, me nr. 25088/94, kërkesa nr. 28331/95 dhe kërkesa nr. 28443/95, paragrafi 89, KEDNJ 1999-III).

46. GJEDNJ shpeshherë ka nënvizuar që neni 14 thjesht plotëson dispozitat e tjera thelbësore të Konventës dhe Protokolleve të saj (shih rastet e GJEDNJ-së: *Molla Sali kundër Greqisë*, kërkesa nr. 20452/14, Aktgjykim i 19 dhjetorit, 2018, paragrafi 123; *Carson dhe të tjerët kundër Mbretërisë së Bashkuar,* kërkesa nr. 42184/05, Aktgjykim i 16 marsit 2010, paragrafi 63; *EB kundër Francës*, kërkesa nr. 43546/02, Aktgjykim i 22 janarit 2008, paragrafi 47; *Marckx kundër Belgjikës*, kërkesa nr. 6833/74, Aktgjykim i 13 qershorit 1979, paragrafi 32). Kjo do të thotë që neni 14 nuk ndalon diskriminimin si të tillë, por vetëm diskriminimin në gëzimin e "të drejtave dhe lirive të përcaktuara në Konventë". Me fjalë të tjera, garancia e dhënë nga neni 14 nuk ka ekzistencë të pavarur (Çështja "në lidhje me aspekte të caktuara të ligjeve për përdorimin e gjuhëve në arsim në Belgjikë" kundër Belgjikës ("çështja gjuhësore belge"), kërkesat nr. 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, Aktgjykimi i 23 korrikut 1968 , paragrafi 9 te pjesa "Ligji"; *Carson dhe të tjerët kundër Mbretërisë së Bashkuar*, cituar më lartë, paragrafi 63; *EB kundër Francës*, cituar më lartë, paragrafi 47) dhe se ky nen përbën një pjesë integrale të secilës prej neneve që përcaktojnë të drejtat dhe liritë (*çështja gjuhësore belge,* cituar më lartë, paragrafi 9 i pjesës "Ligji"; *Marckx kundër Belgjikës*, cituar më lartë, paragrafi 32; *Inze kundër Austrisë*, kërkesa nr. 8695/79, Aktgjykim i 28 tetorit 1987, paragrafi 36). Në praktikë, GJEDNJ gjithmonë shqyrton nenin 14 në lidhje me një dispozitë tjetër thelbësore të Konventës.

47. Përfundimisht, jo të gjitha ndryshimet në trajtim - ose dështimi për të trajtuar ndryshe persona në situata relativisht të ndryshme - përbëjnë diskriminim, por vetëm ato pa *"një justifikim objektiv dhe të arsyeshëm"* (shih rastet e GJEDNJ-së: *Molla Sali kundër Greqisë*, kërkesa nr. 20452/14, Aktgjykim i 19 dhjetorit 2018, paragrafi 135; *Fabris kundër Francës*, kërkesa nr. 16574/08, Aktgjykim i 7 shkurtit 2013, paragrafi 56; *D.H. dhe të tjerët kundër Republikës Çeke*, kërkesa nr. 57325/00, Aktgjykim i 13 nëntorit 2007, paragrafi 175; *Hoogendijk kundër Holandës*, kërkesa nr. 58641/00, Vendim për Papranueshmëri i 1 qershorit 2005).

48. Kur vendos çështjet e diskriminimit, GJEDNJ zbaton testin e mëposhtëm:

1. A ka pasur një ndryshim në trajtimin e personave në situata analoge ose relativisht të ngjashme - ose një dështim për të trajtuar ndryshe personat në situata relativisht të ndryshme?
2. Nëse po, a justifikohet objektivisht një ndryshim i tillë - ose mungesa e ndryshimit të tillë në trajtim? Në veçanti: a. A ndjek ai një qëllim legjitim? b. A janë mjetet e përdorura në mënyrë të arsyeshme proporcionale me qëllimin e ndjekur?

(II) Përmbledhja e Opinioneve dhe Raporteve të Komisionit të Venecias për Barazi Gjinore [CDL-PI(2016)007], OSBE/ODIHR dhe të tjera

49. Praktika ndërkombëtare tregon se masat e veçanta që vendosen në sisteme të ndryshme për adresim të pabarazive faktike në përfaqësim të gjinive - janë rregullime ligjore që kërkojnë një përqindje minimale të përfaqësimit të gjinisë pakicë. Si të tilla dhe përderisa i shërbejnë një qëllimi të tillë, këto masa të veçanta nuk duhet të konsiderohen si në kundërshtim me parimin e votimit të barabartë.

50. Disa legjislacione dhe praktika kombëtare të disa partive evropiane kanë shkuar një hap më tej për të paraqitur kuota si synim për të përmirësuar ekuilibrin gjinor ose, më drejtpërdrejt, për të arritur përfaqësimin e barabartë të grave dhe burrave në organin e zgjedhur. Përderisa këto praktika janë specifike për vendet dhe partitë politike, futja e masave për barazinë gjinore, gradualisht po bëhet trend dominues. Në të kundërtën, situatat e vazhdueshme dhe të përsëritura të përfaqësimit të pabarabartë gjinor në asnjë mënyrë nuk mund të konsiderohen provë e praktikës së mirë.

51. Mbi këtë bazë, kuotat gjinore synojnë të përmirësojnë ekuilibrin gjinor në politikë. Ndër të tjera, ato specifikojnë përqindjet minimale të kandidateve gra për zgjedhje, zakonisht në listat e partive. Për më tepër, mund të ketë dispozita për radhën e renditjes në listë.

52. Kuotat gjinore mund të vendosen ligjërisht (*"kuota ligjore", "kuota të detyrueshme"* ose *"kuota mandatore"*), ose ato mund të miratohen vullnetarisht nga partitë politike (*"kuota vullnetare"* ose *"kuota partiake"*). Kuotat ligjore janë të detyrueshme për të gjitha partitë që paraqesin kandidatë për parlament, ndërsa kuotat e partive kanë vetëm karakter vetë-detyrues për partinë përkatëse. Të dy llojet e kuotave mund të luajnë një rol të rëndësishëm në procesin zgjedhor.

53. Sipas Komisionit të Venecias dhe Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës, kuotat gjinore zgjedhore mund të konsiderohen si *"një masë e përshtatshme dhe legjitime për të rritur përfaqësimin parlamentar të grave"*. Në Deklaratën e Komitetit të Ministrave 2009 *"Bërja e Barazisë Gjinore një Realitet [Making Gender Equality a Reality]"*, shteteve anëtare u kërkohet të lejojnë veprime pozitive ose masa të veçanta që të miratohen në mënyrë që të arrijnë përfaqësim të ekuilibruar në vendimmarrjen politike dhe publike.

54. Në mënyrë të ngjashme, në përputhje me Vendimin e OSBE-së Nr. 7/09 mbi Pjesëmarrjen e Grave në Jetën Politike dhe Publike, Këshilli Ministror u bën thirrje Shteteve pjesëmarrëse të *"marrin në konsideratë masat e mundshme legjislative, të cilat do të lehtësonin një pjesëmarrje më të ekuilibruar të grave dhe burrave jetën publike dhe posaçërisht në vendimmarrje"*, dhe *"të inkurajojë të gjithë aktorët politikë të promovojnë pjesëmarrje të barabartë të grave dhe burrave në partitë politike, me qëllim arritjen e përfaqësimit më të mirë të ekuilibrit gjinor në zyrat e zgjedhura publike në të gjitha nivelet e vendimmarrjes"*. Rrjedhimisht, Gjykata vëren se të gjithë hapat e tillë konsiderohen si praktikë e mirë.

55. Këshilli i Evropës dhe OSBE-ja e pranojnë që masat legjislative janë mekanizma efektivë për promovimin e pjesëmarrjes së grave në jetën politike dhe publike. Ndërsa në anën tjetër, neni 4 i Konventës për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW) e bën të qartë se *"miratimi nga Shtetet Palë i masave të përkohshme të posaçme që synojnë përshpejtimin e barazisë de facto midis burrave dhe grave nuk do të konsiderohet diskriminim ..."*. Si i tillë, dhe në dritën e pabarazive historike të vuajtura nga gratë në të gjithë rajonin e OSBE-së dhe globalisht, shtetet mund të nxjerrin kërkesa të veçanta ligjore ose të imponojnë masa të tjera që synojnë sigurimin e pjesëmarrjes së barabartë të grave në jetën politike dhe si kandidate.

56. Udhëzimet për rregullimin e partive politike pranojnë që *"numri i vogël i grave në politikë mbetet një çështje kritike që minon funksionimin e plotë të procesit demokratik"*. Prandaj, *"kuotat gjinore elektorale mund të konsiderohen si një masë e përshtatshme dhe legjitime për të rritur përfaqësimin parlamentar të grave"*.

57. Ekzistojnë faktorë të ndryshëm socio-ekonomikë, kulturorë dhe politikë që mund të pengojnë qasjen e grave në arenën politike. Pengesat strukturore në shoqëri që kufizojnë përfaqësimin politik të grave nuk janë të lehta për tu hequr dhe ndryshimet themelore kërkojnë shumë kohë dhe përpjekje. Kështu për shembull, ndryshimi i sistemit zgjedhor duke futur rregulla kuotash, mund të ofrojë një alternativë praktike për të rritur përfaqësimin e grave. Komisioni i Venecias, në *Kodin e tij të Praktikës së Mirë në Çështjet Zgjedhore*, konsideroi se rregullat ligjore që kërkojnë një përqindje minimale të personave të secilës gjini midis kandidatëve nuk duhet të konsiderohen në kundërshtim me parimin e votimit të barabartë, nëse ato kanë një bazë kushtetuese.

58. Analiza e sistemeve zgjedhore të kuotave gjinore dhe zbatimi i tyre në Evropë tregon se një lloj kuotash gjinore elektorale për zgjedhjet publike është në përdorim në 35 vende. Trembëdhjetë vende (Shqipëria, Belgjika, Bosnja dhe Hercegovina, Franca, Greqia, Irlanda, Mali i Zi, Polonia, Portugalia, Serbia, Sllovenia, Spanja dhe Maqedonia e Veriut) kanë inkorporuar kuota përmes ligjit që janë të detyrueshme për të gjitha partitë politike. Kuotat vullnetare të partive janë zbatuar në 22 vende, që do të thotë se të paktën një nga partitë politike të përfaqësuara në parlament ka përfshirë kuota elektorale gjinore në statutet e saj. Në gjashtë vende, asnjë kuotë gjinore nuk është në përdorim për zgjedhjet kombëtare.

59. Sidoqoftë, duhet të theksohet se sipas përvojës evropiane, megjithëse kuotat gjinore janë një mjet efektiv për rritjen e pranisë së grave në organet politike, ato nuk rezultojnë automatikisht në një përfaqësim të barabartë të grave dhe burrave. Kuotat duhet të përfshijnë rregulla në lidhje me renditjen e radhitjes dhe sanksionet përkatëse për mosrespektim. [...]. "

60. Komisioni i Venecias dhe OSBE/ODIHR në disa raste kanë deklaruar se "*numri i vogël i grave në politikë mbetet një çështje kritike që minon funksionimin e plotë të proceseve demokratike*". Në përputhje me Konventën për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Kundër Grave (CEDAW), Raporti mbi Metodën e Emërimit të Kandidatëve brenda Partive Politike, kuotat zgjedhore i konsideron si masa të përkohshme të veçanta që mund të veprojnë si një *"masë e përshtatshme dhe legjitime për të rritur përfaqësimin parlamentar të grave"*. Mbetet për secilin shtet që të vendosë se si të përmirësojë barazinë gjinore. Sidoqoftë, Komisioni i Venecias konsideron që, nëse vendosen kuota ligjore, ato *"duhet të parashikojnë të paktën 30 përqind të grave në listat e partive, ndërsa 40 ose 50 janë të preferueshme"*, në mënyrë që të jenë efektive.

61. Përtej kësaj, Gjykata vëren se pjesët përkatëse të Rezolutës 1706 (2010) për rritjen e përfaqësimit të grave në politikë përmes sistemit zgjedhor të miratuar nga Asambleja Parlamentare më 27 Janar 2010, përcaktojnë si më poshtë:

> *"4 [...] Ndryshimi i sistemit zgjedhor në një sistem më të favorshëm për përfaqësimin e grave në politikë, veçanërisht me miratimin e kuotave gjinore, mund të çojë në vendimmarrje më të balancuar gjinore, dhe kështu më legjitime, politike dhe publike.*
>
> *6. Asambleja vlerëson se mungesa e përfaqësimit të barabartë të grave dhe burrave në vendimmarrjen politike dhe publike është një kërcënim për legjitimitetin e demokracive dhe shkelje e të drejtës themelore të njeriut për barazinë gjinore, dhe kështu rekomandon që vendet anëtare të korrigjojnë këtë situatë me përparësi nga:*
>
> *6.3. reformimin e sistemit të tyre zgjedhor në një më të favorshëm për përfaqësimin e grave në parlament:*
>
> *6.3.1. në vendet me sistem të listave me përfaqësim proporcional, të merret parasysh futja e një kuote ligjore e cila parashikon jo vetëm një pjesë të lartë të kandidateve gra (idealisht të paktën 40%), por edhe një rregull të rreptë të renditjes së pozitave ..., dhe sanksione efektive (mundësisht jo financiare, por më tepër mospranimi i kandidaturave/listave të kandidatëve) për mospërputhje [...];"*

62. Pjesët përkatëse të *Rezolutës 2111 (2016) për vlerësimin e ndikimit e masave për të përmirësuar përfaqësimin politik të grave*, miratuar nga Asambleja Parlamentare më 21 prill 2016, përcakton si më poshtë:

> *"2 Kuotat zgjedhore janë mjeti më efektiv për të arritur progres të konsiderueshëm, të shpejtë, me kusht që ato të hartohen në mënyrë korrekte dhe të zbatohen në mënyrë të vazhdueshme. Kuotat duhet të përshtaten me sistemin zgjedhor në fuqi, të vendosin objektiva ambicioze dhe të shoqërohen me sanksione të rrepta për mosrespektim."*

63. Preambula e *Rekomandimit Rec (2003) 3 mbi pjesëmarrjen e balancuar të grave dhe burrave në vendimmarrjen politike dhe publike*, miratuar nga Komiteti i Ministrave në 12 Mars 2003, parashikon që:

> *"[...] pjesëmarrja e balancuar e grave dhe burrave në vendimmarrjen politike dhe publike është çështje e gëzimit të plotë të të drejtave të njeriut, e drejtësisë sociale dhe një kusht i domosdoshëm për funksionimin më të mirë të një shoqërie demokratike."*

(III) Zbatimi i Parimeve të lartcekura në rastin konkret

64. Gjykata fillimisht rikujton që parashtruesi i kërkesës, në zgjedhjet lokale të 17 tetorit 2021, në cilësi të kandidatit për anëtar të Kuvendit Komunal në Kamenicë, nga radhët e subjektit politik AAK kishin arritur të merrte njëqind e njëzet e shtatë (127) vota. Ndërkaq, në anën tjetër, kandidatja K.M. kishte arritur të fitonte katër (4) vota më pak se parashtruesi i kërkesës. Mbi këtë bazë, Gjykata vëren se me rastin e dorëheqjes së anëtares së Kuvendit Komunal nga radhët e subjektit politik AAK, znj. D. K., KQZ vendosi për zëvendësimin e saj me kandidaten e të njëjtës gjini znj. K. M., poashtu nga subjekti politik AAK. Të njëjtin qëndrim e aprovuan edhe PZAP dhe Gjykata Supreme në vendimet e tyre respektive.

65. Në këtë kontekst, ashtu siç u definua më lart, Gjykata rithekson se aspekti kryesor i kësaj ankese kushtetuese ka të bëjë me faktin se: *A është zbatuar Ligji për Zgjedhjet Lokale nga ana e KQZ-së, PZAP-it dhe Gjykatës Supreme, në përputhje me garancitë, vlerat dhe parimet e përcaktuara në nenet 24 dhe 45 të Kushtetutës në lidhje me nenin 14 të KEDNJ-së dhe nenin 3 të Protokollit nr. 1 të KEDNJ-së?*

66. Si rrjedhojë, vlerësimi i Gjykatës në këtë rast është vlerësim konkret i cili kufizohet në shqyrtimin e kushtetutshmërisë së vendimit të kontestuar të Gjykatës Supreme dhe faktit se a është ky vendim në pajtueshmëri me nenet 24 dhe 45 të Kushtetutës në lidhje me nenin 14 të KEDNJ dhe nenin 3 të Protokollit nr. 1 të KEDNJ-së.

67. Në vijim, Gjykata do të vlerësojë dhe konstatojë nëse vendimi i kontestuar, është në kundërshtim me nenin 24 në lidhje me nenin 45 të Kushtetutës. Në këtë kontekst, dhe në kuptim të testit që aplikohet për të konstatuar nëse një akt i nxjerrë i autoritetit publik është në kundërshtim me nenin 14 të KEDNJ-së, GJEDNJ në praktikën gjyqësore të saj, ka përcaktuar kriteret si në vijim:

(i) Nëse ka pasur dallim në trajtim të personave në situata analoge ose situata relativisht të ngjashme – ose dështimi për të trajtuar persona ndryshe në situata relativisht të ndryshme;
(ii) Nëse ky është rasti, atëherë vlerësohet nëse një dallim i tillë – ose mungesë e dallimit – është e justifikuar në mënyrë objektive, përkatësisht:
  (a) Nëse kufizimi ka ndjekur një qëllim legjitim;
  (b) Masa e ndërmarrë ka qenë proporcionale me qëllimin që është synuar të realizohet.

68. Ndërsa, bazuar në praktikën gjyqësore të Gjykatës, testi kushtetues për të konstatuar nëse akti apo veprimi përbën diskriminim, përmban kriteret si në vijim (shih, ndër të tjera, rastet e Gjykatës KO01/17, parashtrues *Aida Dërguti dhe 23 deputetë të tjerë të Kuvendit*, Aktgjykim i 28 marsit 2017; dhe KO157/18, parashtrues *Gjykata Supreme*, cituar më lart, Aktgjykim i 13 marsit 2019 dhe KO93/21, parashtrues, *Blerta Deliu-Kodra dhe 12 Deputetë të Tjerë të Kuvendit të Republikës së Kosovës*, cituar më lart, paragrafi 298):

(i) Të konstatohet nëse ka dallim në trajtim; dhe
(ii) Nëse ky është rasti, të vlerësojë:
  (a) Nëse dallimi në trajtim është i përcaktuar me ligj;
  (b) Nëse dallimi në trajtim ka ndjekur një qëllim legjitim; dhe
  (c) Nëse ekziston një marrëdhënie e proporcionalitetit ndërmjet dallimit në trajtim dhe qëllimit që synohet të arrihet.

(a) Nëse dallimi në trajtim është i "përcaktuar me ligj"

69. Bazuar në paragrafin 1 të nenit 55 të Kushtetutës por edhe parimet që burojnë nga praktika gjyqësore e GJEDNJ-së dhe e Gjykatës, kufizimi i të drejtave të garantuara me Kushtetutë është i mundshëm, por ky kufizim duhet të bëhet *"vetëm me ligj"*, që nënkupton, ndër të tjera, që autoritetet e thirrura për të zbatuar një ligj ku parashihen kufizime, mund të zbatojnë kufizimet vetëm deri në masën sa është "*përcaktuar me ligj*". Ky paragraf rrjedhimisht paraqet kushtin e parë dhe esencial i cili duhet të plotësohet për të përcaktuar se a është kushtetues një "*kufizim*" i të drejtave dhe lirive themelore apo jo (shih, në mënyrë specifike, qëndrimin e Gjykatës në rastin KO54/20, parashtrues, *Presidenti i Republikës së Kosovës*, Aktgjykim i 31 marsit 2020, paragrafi 192). Siç është sqaruar më lart, në vijim, Gjykata do të paraqesë parimet e përgjithshme përkitazi me këtë kriter dhe do t'i aplikojë të njëjtat në rrethanat e rastit (shih, gjithashtu dhe ndër të tjera, rastin e Gjykatës KO93/21, parashtrues, *Blerta Deliu-Kodra dhe 12*

Deputetë të Tjerë të Kuvendit të Republikës së Kosovës, cituar më lart, paragrafi 312; KI45/20 dhe KI46/20, me parashtruese *Tinka Kurti dhe Drita Millaku*, cituar më lartë, paragrafi 124).

70. Në raport me kërkesat që rrjedhin nga neni 24 i Kushtetutës dhe neni 14 i KEDNJ-së si dhe neni 45 i Kushtetutës dhe neni 3 i Protokollit nr. 1 të KEDNJ-së, Gjykata thekson se çështja paraprake që duhet të definohet është se a ka pasur dallim në trajtim në mes të parashtruesit të kërkesës dhe kandidates për anëtare të Kuvendit të Komunës së Kamenicës, znj. K.M., e cila u zgjodh nga lista e kandidatëve zëvendësues për kandidatët për anëtarë të Kuvendit Komunal.

71. Në këtë drejtim, Gjykata rikujton që zëvendësimi i lartcekur i anëtares të Kuvendit të Komunës së Kamenicës me anëtarë të rinj ka qenë e domosdoshme si rezultat i dorëheqjes së anëtares së Kuvendit Komunal znj. D.K.. Kjo domosdoshmëri e zëvendësimit të anëtares së Kuvendit të Komunës ka aktivizuar dispozitat ligjore të përcaktuara me paragrafët 3 dhe 4 të nenit 8, si dhe 10.3.a të Ligjit për Zgjedhjet Lokale, të cilët theksojnë me sa vijon:

Neni 10
Zëvendësimi i anëtarëve të Kuvendit të Komunës

10.3 KQZ-ja plotëson vendin e lirë sipas kritereve të përcaktuara në vijim:

a) nga kandidati i radhës i kualifikuar të njëjtës gjini që gjendet në listën e rirenditur të kandidatëve të njëjtit subjekt politik;

Neni 8
Shpërndarja e vendeve në Kuvendin e Komunës

[...]

8.3 Vendet që i ndahen subjektit politik sipas paragrafit 1 të këtij neni, u ndahen kandidatëve që gjenden në listën e rirenditur sipas paragrafit 2 të këtij neni, duke filluar nga kandidati i parë në listën e rirenditur sipas një renditje rreptësishtë zbritëse, deri në mbarimin e vendeve që i ndahen subjektit politik

8.4 Nëse pas ndarjes së vendeve, të përcaktuara në paragrafin 3 të këtij neni, kandidatëve të gjinisë pakicë nuk u janë ndarë së paku 30% nga numri i përgjithshëm i vendeve të subjektit politik, kandidati i fundit i zgjedhur i gjinisë shumicë zëvendësohet nga një kandidat i përshtatshëm i gjinisë tjetër në listën e rirenditur për kandidatë, derisa numri i përgjithshëm i vendeve të ndara për gjininë pakicë të jetë së paku 30%.

72. Për tu kthyer tek rasti i tanishëm, duke nënvizuar rezultatet e lartcekura të zgjedhjeve lokale të vitit 2021, Gjykata thekson që është evidente që në kuadër të subjektit politik AAK, bazuar në rezultatin zgjedhor të zgjedhjeve lokale të 17 tetorit 2021, rezulton që të njëjtit si subjekt politik kishin fituar katër (4) vende të anëtarëve të Kuvendit Komunal, me ç' rast ndarja në aspektin gjinor ishte bërë në relacionin dy (2) pozita të anëtarit të Kuvendit Komunal për anëtarë burra dhe dy (2) pozita të anëtares së Kuvendit Komunal për anëtare gra. Në vijim Gjykata vëren që *dallimi në trajtim* në mes të parashtruesit të kërkesës dhe anëtares së Kuvendit Komunal të Kamenicës, znj. K.M., e cila u zgjodh nga lista e kandidatëve zëvendësues, lidhur me zëvendësimin e anëtarëve të Kuvendit Komunal, ishte *përcaktuar me ligj*, përkatësisht përmes paragrafëve 3 dhe 4 të nenit 8,

si dhe nenit 10.3.a të Ligjit për Zgjedhjet Lokale, si dhe interpretimit nga ana e gjyqësorit të rregullt të Aktgjykimit në rastin KI45/20 dhe KI46/20.

73. Gjykata në vijim do të vlerësojë nëse Vendimi i kontestuar përmbush kushtet e të ndjekurit një *qëllim legjitim* dhe është në përputhje me *parimin e proporcionalitetit*.

(b) Nëse ekziston një qëllim legjitim

74. Bazuar në paragrafin 3 të nenit 55 të Kushtetutës por edhe parimet që burojnë nga praktika gjyqësore e GJEDNJ-së dhe e Gjykatës, përcaktohet që kufizimet e të drejtave dhe lirive të garantuara me Kushtetutë *"nuk mund të bëhen për qëllime të tjera, përveç atyre për të cilat janë përcaktuar."* Sipas këtij paragrafi rezulton që, në parim, qëllimet e një kufizimi duhet të jenë qartësisht të përcaktuara dhe asnjë autoritet publik nuk mund të kufizojë ndonjë të drejtë apo liri mbi bazën e një qëllimi tjetër përtej atij që veçse është përcaktuar në ligjin në të cilin është lejuar kufizimi në pajtim me nenin 55 të Kushtetutës (shih, në këtë kuptim, rastet e Gjykatës KO190/19, parashtrues *Gjykata Supreme e Kosovës, Vlerësim i kushtetutshmërisë së nenit 8, paragrafit 2, të Ligjit nr. 04/L-131 për Skemat Pensionale të Financuara nga Shteti lidhur me nenin 5 dhe 6 të Udhëzimit Administrativ (MPMS) nr. 09/2015 për Kategorizimin e Shfrytëzuesve të Pensionit Kontributpagues sipas Strukturës Kualifikuese dhe Kohëzgjatjes së Pagesës së Kontributeve*, Aktgjykim i 16 janarit 2023, paragrafi 203; rasti KO54/20, parashtrues, *Presidenti i Republikës së Kosovës*, Aktgjykim i 31 marsit 2020, paragrafi 193).

75. Gjykata thekson se në mënyrë që të arsyetohet dallimi në trajtim, sipas GJEDNJ-së kufizimi apo dallimi në trajtim, duhet të ketë një *"justifikim objektiv dhe të arsyeshëm"*, përkatësisht të jetë i bazuar në një qëllim legjitim (shih, ndër të tjera, rastet e GJEDNJ-së, *Molla Sali kundër Greqisë*, nr. 20452/14, cituar më lartë, paragrafi 135; dhe *Fabris kundër Francës*, cituar më lartë, paragrafi 56). Për më tepër, sipas GJEDNJ-së shtetet duhet që të dëshmojnë që ekziston një marrëdhënie në mes të qëllimit legjitim të synuar dhe dallimit në trajtim të pretenduar nga parashtruesit përkatës (shih rastin e GJEDNJ-së, *Ünal Tekeli kundër Turqisë*, nr. 29865/96, Aktgjykim i 16 nëntorit 2004, paragrafi 66).

76. Përderisa në rastin konkret dallimi në trajtim bazohet në gjininë e kandidatëve, koncepti i justifikimit të arsyeshëm dhe objektiv duhet të interpretohet në mënyrë strikte. Duke e thënë këtë, vlen të përmendet po ashtu që 24 i Kushtetutës dhe neni 14 i KEDNJ-së nuk ndalojnë trajtimin e ndryshëm të grupeve në mënyrë që të korrigjojë *"pabarazitë faktike"* ndërmjet tyre. Në fakt, në raste të caktuara dështimi për të korrigjuar pabarazitë përmes trajtimit të ndryshëm, mundet që pa një justifikim të arsyeshëm dhe objektiv të përcaktojë shkelje të atij neni (shih rastin e Gjykatës KI45/20 dhe KI46/20, me parashtruese *Tinka Kurti dhe Drita Millaku*, Aktgjykim i 29 marsit 2021, paragrafi 123; shih gjithashtu rastet e GJEDNJ-së: *Çështja "në lidhje me aspekte të caktuara të ligjeve për përdorimin e gjuhëve në arsim në Belgjikë" kundër Belgjikës*, cituar më lartë, paragrafi 10; *Thlimmenos kundër Greqisë*, Aktgjykim i 6 prillit 2000, paragrafi 44; dhe *D.H. dhe të tjerët kundër Çekisë*, Aktgjykim i 13 nëntorit 2007, paragrafi 175; *Sejdić and Finci kundër Bosnjës dhe Hercegovinës*, Aktgjykim i 22 dhjetorit 2009, paragrafi 44).

77. Për tu kthyer te rasti i tanishëm, Gjykata vëren se KQZ-ja i kishte zbatuar nenet e Ligjit për Zgjedhjet Lokale si dhe parimet e Aktgjykimit të Gjykatës në rastin KI45/20 dhe KI46/20, ashtu që zëvendësimi i anëtares së Kuvendit Komunal të Kamenicës znj. D.K., pas dorëheqjes së saj, ishte rekomanduar të bëhet me kandidaten në radhë të së njëjtës gjini, duke marrë parasysh edhe faktin se nuk ishte plotësuar kuota prej 30% e gjinisë së nënpërfaqësuar. Kësisoj, KQZ kishte rekomanduar që kandidatja K.M. të emërohet anëtare e Kuvendit Komunal në Kamenicë nga subjekti politik AAK.

78. Më tutje, PZAP kishte konfirmuar mënyrën se si KQZ e kishte interpretuar Ligjin për Zgjedhjet Lokale në rrethanat e parashtruesit të kërkesës. Në këtë drejtim, PZAP kishte sqaruar se në rrethanat e rastit konkret *"[...] Subjekti Politik AAK, dega në Kamenicë, ka fituar 4 (katër) ulëse, atëherë numër më i vogël nga të dy gjinitë duhet të jetë 2 (dy), pra duhet të jenë dy meshkuj dhe dy femra, sepse po të jetë ndryshe nuk do të arrihet përfaqësimi minimal në kuotën prej 30%, i gjinisë së kundërt."*

79. Këtë logjikë interpretimi dhe këtë arsyeshmëri zbatimi e kishte përkrahur edhe Gjykata Supreme kur i kishte konfirmuar në tërësi si të ligjshme vendimmarrjet në nivel të PZAP-it dhe KQZ-së. Sipas Gjykatës Supreme:

> *"Në rastin konkret me që subjekti politik AAK, ka 4 mandate, atëherë në bazë të përqindjes 30%, duhet të jetë nga dy meshkuj, dhe dy femra, sepse po të ishte ndryshe nuk do të arrihej përfaqësimi minimal prej 30%.*
>
> *Po ashtu nuk janë të qëndrueshme theksimet e tjera se vendimi i Apeluar është marre në kundërshtim me aktgjykimet e Gjykatës Kushtetuese KI45/2020 dhe KI46/2020, sepse sipas këtyre aktgjykimeve, mënyra e vendosjes është në frymën e respektimit dhe zbatimit të parimeve kushtetuese të barazisë gjinore dhe mos diskriminimit që janë të një rëndësie të veçantë dhe të evitimit të pabarazive të gjinive në frymën e sistemit normativ kushtetues. Sipas këtyre aktgjykimeve përfaqësim gjinor konsiston në atë që në çdo rrethanë përfaqësimin prej 30% të gjinisë së nën përfaqësuar, kjo paraqet vetëm kufirin minimal të përfaqësimit gjinor të gjinisë pakicë si masë e veçantë por jo edhe kufirin më të lartë të përfaqësimit të barabartë të njëjtës gjini. Prandaj në rastin tani në vendosje po të vendosej ndryshe në këtë çështje do të cenohej ky parim bazë i kuotës gjinore, si garanci ligjore e rregulluar me dispozitat konkrete të legjislacionit për Zgjedhjet Lokale si më lartë në të cilat bazohet PZAP në vendimin e saj me refuzimin e apelit ndaj vendimit të KQZ-së. "*

80. Në rrethanat e rastit konkret, Gjykata vëren se në bazë të vlerësimit të KQZ-së, PZAP-it dhe Gjykatës Supreme, në mënyrë që kandidati të jetë i pranueshëm për të bërë zëvendësimin e anëtarëve të Kuvendit Komunal, si kriter parësor u vlerësua të jetë gjinia e kandidates, ndërsa kriteri i dytë ishte rezultati zgjedhor për kandidatë të listës së kandidatëve të subjektit politik AAK. Pra, rezultati zgjedhor që kanë arritur kandidatët për anëtarë të Kuvendit Komunal të Kamenicës në bazë të vlerësimit të parë afirmohet (pasi që primare është të zëvendësohen anëtarët e Kuvendit Komunal me *kandidatët për anëtar të Kuvendit Komunal të të njëjtës gjini*), ndërsa rezultati zgjedhor hyn në punë vetëm në kuadër të përcaktimit të renditjes së kandidatëve brenda gjinisë së njëjtë.

81. Mbi këtë bazë, Gjykata sjell në vëmendje se koncepti i kuotës gjinore, si dhe avancimi i barazisë gjinore mbetet një qëllim kryesor në shtetet anëtare të Këshillit të Evropës, organizatë kjo në të cilën Kosova aspiron të anëtarësohet (Republika e Kosovës ka aplikuar zyrtarisht për anëtarësim në Këshillin e Evropës, më 12 maj 2022). Gjithashtu, institucionet e kësaj organizate konsiderojnë që mungesa e barazisë gjinore në politikëbërje, përbën kërcënim të legjitimitetit demokratik si dhe shkelje të barazisë gjinore. Qasjen e inkuadrimit të kuotave gjinore në sistemin juridik të Kosovës e përqafon edhe Ligji për Zgjedhjet Lokale, i cili përmban detyrimin për përfaqësim të gjinisë së nënpërfaqësuar në kuotën gjinore prej 30% (shih neni 3.1 pika 9 dhe 8.4 i Ligjit për Zgjedhjet Lokale; Në anën tjetër, në kontekst të elaborimit të përfaqësimit të gjinisë së nënpërfaqësuar në kuotën gjinore prej 30% në nivel qendror, shih gjithashtu rastin e Gjykatës KI45/20 dhe KI46/20, me *parashtrues Tinka Kurti dhe Drita Millaku*, cituar më lartë, paragrafi 127).

82. Gjykata vëren se Ligji për Zgjedhjet Lokale përmban detyrimin e kuotës gjinore si formë e përfaqësimit në Kuvend Komunal, në masën *minimum 30 % për gjininë e nënpërfaqësuar*. Pra, ndarja e ulëseve funksionon në atë mënyrë që pas ndarjes së vendeve për subjektet politike, nëse kandidatëve të gjinisë pakicë nuk u janë ndarë së paku 30% nga numri i përgjithshëm i vendeve të subjektit politik, kandidati i fundit i zgjedhur i gjinisë shumicë, zëvendësohet nga një kandidat i radhës i gjinisë tjetër në listën e rirenditur për kandidatë, derisa numri i përgjithshëm i vendeve të ndara për gjininë pakicë të jetë së paku 30% (shih nenin 8.4 të Ligjit për Zgjedhjet Lokale – ky nen i cituar në pjesën e dispozitave kushtetuese dhe ligjore).

83. Në kontekst të kuotës gjinore të përcaktuar në Ligjin për Zgjedhjet Lokale, Gjykata gjithashtu rikujton paragrafin 3 të nenit 24 të Kushtetutës i cili përcakton se:

> *Parimet e mbrojtjes së barabartë ligjore nuk parandalojnë vënien e masave të nevojshme për mbrojtjen dhe përparimin e të drejtave të individëve dhe grupeve që janë në pozitë të pabarabartë. Masat e tilla do të zbatohen vetëm derisa të arrihet qëllimi për të cilin janë vënë ato.*

84. Gjykata vlerëson se kuptimi i barazisë i synuar në rastin konkret e ka edhe dimensionin tjetër, përkatësisht diskriminimin pozitiv apo përcaktimin e kuotës gjinore për përfaqësim të grave në cilësi të gjinisë së nënpërfaqësuar, e cila konsiderohet të jetë në pajtueshmëri me frymën e idealeve kushtetuese dhe identitetit kushtetues të Republikës së Kosovës. Rrjedhimisht, parimet kushtetuese të barazisë gjinore dhe mosdiskriminimit mbeten të një rëndësie vendimtare dhe se çështja e kuotave gjinore, për arsye historike dhe kulturore, si dhe të mënjanimit të *pabarazive faktike* në mes grave dhe burrave, është në pajtueshmëri me frymën e sistemit normativ kushtetues. Përfundimisht, koncepti i barazisë gjinore dhe mosdiskriminimit është dinamik dhe evoluon në drejtim të plotësimit të idealit sublim të barazisë në përfaqësim të grave dhe burrave në relacionin 50% me 50%. (shih rastin e Gjykatës KI45/20 dhe KI46/20, me parashtruese *Tinka Kurti dhe Drita Millaku*, cituar më lartë, paragrafi 131).

85. Prandaj, Gjykata vëren se qëllimi i Ligjit për Zgjedhjet Lokale në kontekst të përfaqësimit gjinor në kuadër të Kuvendit Komunal, konsiston në atë që siguron përfaqësim të gjinisë së nënpërfaqësuar (gjinisë pakicë), i cili nuk mund të jetë nën 30%.

86. Në të njëjtën frymë konsiston të jetë edhe neni 8.4 në lidhje me nenin 10 të Ligjit për Zgjedhjet Lokale, i cili shërben për të treguar mënyrën e zëvendësimit të anëtarëve të Kuvendit Komunal, me ç 'rast zëvendësohen kandidatët nga gjinia e njëjtë si mënyrë për të ruajtur pragun minimal të përfaqësimit të gjinisë së nënpërfaqësuar në kuotën prej 30%. Gjykata konsideron, që kjo masë e përcaktuar në Ligjin e Zgjedhjeve Lokale, përkatësisht përcaktimi i përfaqësimit minimal të gjinisë pakicë në minimum 30%, si e tillë është e domosdoshme në mënyrë që të mundësojë përfaqësimin edhe të gjinisë së nënpërfaqësuar, respektivisht grave, në Kuvendin Komunal të Kamenicës. Si i tillë, ky përcaktim i ligjit për kuota gjinore, në parim nuk paraqet shkelje të të drejtave zgjedhore dhe përkon për një *qëllim legjitim* për të cilin është vendosur.

(c) Nëse ekziston një marrëdhënie e proporcionalitetit ndërmjet kufizimit të së drejtës dhe qëllimit që synohet të arrihet

87. Bazuar në paragrafin 4 të nenit 55 të Kushtetutës por edhe parimet që burojnë nga praktika gjyqësore e GJEDNJ-së dhe e Gjykatës, është përcaktuar që me rastin e kufizimit të të drejtave dhe lirive themelore, krijohet përgjegjësi kushtetuese për autoritet publike që gjatë interpretimit dhe vendosjes në rastet para tyre, t'i kushtojnë kujdes esencës së të drejtës e cila është kufizuar, rëndësisë së qëllimit të kufizimit, natyrës dhe vëllimit të kufizimit, raportit midis kufizimit dhe qëllimit që synohet të

arrihet, si dhe të shqyrtojnë mundësinë e realizimit të atij qëllimi me kufizim më të vogël (shih, ndër të tjera, rastet e Gjykatës, KO190/19, me parashtrues Gjykata Supreme e Kosovës, cituar më lartë, paragrafi 212; KO157/18, me parashtrues *Gjykata Supreme e Republikës së Kosovës*, të cituar më lart, paragrafi 102).

88. Përfundimisht, Gjykata në vijim do të vlerësojë nëse Vendimi i kontestuar i Gjykatës Supreme është në përputhje me *parimin e proporcionalitetit*. Në këtë drejtim Gjykata konstaton se në momentin e zëvendësimit të kandidates për anëtare të Kuvendit Komunal, me ç 'rast znj. D.K. është zëvendësuar me znj. K.M., në bazë të zëvendësimit të të njëjtës gjini, ka rezultuar që nuk është cenuar *esenca e rezultatit zgjedhor*, pasiqë masa e tillë (kuota gjinore 30 %) e vendosur për mënjanimin e pabarazive faktike në mes të grave dhe burrave, në rastin konkret ka vijuar të zbatohet, në mënyrë që të mirëmbajë kuotën prej minimum 30% përfaqësim të anëtareve gra në Kuvendin Komunal të Kamenicës nga radhët e subjektit politik AAK.

89. Sikur të ishte ndryshe, dhe zëvendësimi të bëhej në atë mënyrë që në vend të znj. D.K. të caktohej parashtruesi i kërkesës, do të cenohej kuota e përfaqësimit gjinor të gjinisë së nënpërfaqësuar, përkatësisht së paku 30%. Rrjedhimisht, kuota gjinore për përfaqësimin e gjinisë së nënpërfaqësuar në Kuvend Komunal, e përcaktuar në masën së paku 30% në Ligjin për Zgjedhjet Lokale, konsiston me praktikat më të mira drejt arritjes së përfaqësimit të duhur gjinor në jetën publike të vendit dhe si e tillë drejtë është zbatuar nga KQZ-ka, PZAP-ja dhe Gjykata Supreme.

90. Prandaj, Gjykata rikujton që në këto raste kuota gjinore zbatohet derisa të arrihet qëllimi për të cilin është vendosur, pra, për të siguruar përfaqësimin e detyrueshëm minimal të gjinisë pakicë në kuotën prej 30%, në nivel të subjektit politik dhe jo në nivel të Kuvendit Komunal. Prandaj, në rastin konkret parashtruesi kërkesës nuk është diskriminuar në bazë të gjinisë, në momentin kur nuk është zgjedhur anëtar i Kuvendit Komunal të Kamenicës, pasiqë në radhë ishte kandidatja K.M., në kontekst të përmbushjes së kuotës minimale 30% përmes rezultatit zgjedhor në kuadër të subjektit politik AAK.

91. Përfundimisht, Gjykata vlerëson se Aktgjykimi i Gjykatës Supreme në rastin konkret, nuk ka ndërhyrë në të drejtat kushtetuese të parashtruesit të kërkesës, andaj, i njëjti nuk ka rezultuar në shkelje të neneve 24 dhe 45 të Kushtetutës në ndërlidhje me nenin 14 të KEDNJ-së dhe nenin 3 (E drejta për zgjedhje të lira) të Protokollit nr. 1 të KEDNJ-së.

PËR KËTO ARSYE

Gjykata Kushtetuese, në pajtim me nenin 113.1 dhe 113.7 të Kushtetutës, nenin 20 të Ligjit, dhe rregullin 48 (1)(a) të Rregullores së punës, në seancën e mbajtur më 29 janar 2024, njëzëri:

VENDOS

I. TË DEKLAROJË kërkesën të pranueshme;

II. TË KONSTATOJË se Aktgjykimi [A.A. nr. 11/2022] i 25 gushtit 2022, i Gjykatës Supreme të Kosovës nuk është në kundërshtim me Nenin 24 [Barazia para Ligjit] dhe paragrafët 1 dhe 2 të nenit 45 [Të Drejtat Zgjedhore dhe të Pjesëmarrjes] të Kushtetutës së Republikës së Kosovës në lidhje me nenin 14 (Ndalimi i diskriminimit) të Protokollit nr. 1 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe nenin 3 (E drejta për zgjedhje të lira) të Protokollit nr. 1 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut.

III. T'UA KUMTOJË këtë Aktgjykim palëve;

IV. TË PUBLIKOJË këtë Aktgjykim në Gazetën Zyrtare, në pajtim me nenin 20.4 të Ligjit;

V. Ky Aktgjykim hyn ne fuqi në ditën e shpalljes në Gazetën Zyrtare, në pajtim me paragrafin 5 të nenit 20 të Ligjit.

Gjyqtari raportues

Bajram Ljatifi

Kryetarja e Gjykatës Kushtetuese

Gresa Caka-Nimani